

νῶς διδακτικὰ πῆλινα ἀγγεῖα ἰδιορρύθμου γεωμετρικοῦ τρόπου. Ἐν τῷ λόφῳ δὲ, ἐν ᾧ οἱ περι ὧν ὁ λόγος τάφοι, εὐρέθησαν λίθινά τινα ἐργαλεῖα καὶ διάφορα κτίσματα ἀνήκοντα εἰς συνοικισμὸν προφανῶς πολὺ παλαιόν. Ἐκ τούτων φαίνεται ὅτι ἐξακολουθοῦσαι καὶ ἐπεκτεινόμεναι αἱ ἐν Θεσσαλίᾳ ἀνασκαφαὶ σπουδαῖα διὰ τε τὴν ἀρχαιολογίαν καὶ τὴν ἱστορίαν θὰ φέρωσιν εἰς φῶς. Ἐγένετο δὲ ὡσαύτως ἐν Θεσσαλίᾳ ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου διὰ τοῦ ἐφόρου ἀρχαιοτήτων Δ. Φιλίου, χορηγούσης τὴν δαπάνην τῆς Ἑταιρείας, καὶ ἄλλη τις μικρὰ ἀνασκαφὴ πρὸς ἐξακρίβωσιν ἀνακαλυφθέντος τινὸς οἰκοδομήματος καὶ ἰδίως ἐργασίαι πρὸς περισυλλογὴν τῶν ἀρχαίων καὶ κατάρθωσιν ἐν συλλογαῖς.

Ἐν Ἐρετρῖᾳ ἐξηκολούθησαν καὶ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος αἱ διὰ τοῦ ἐφόρου Κ. Κουρουνιώτου ἐνεργούμεναι σκαφαί. Ἀπεκαλύφθη διὰ τούτων μέγα οἰκοδόμημα, ὅπερ ἀνήκει πιθανῶς εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς πόλεως καὶ εὐρέθησαν παρ' αὐτὸ τρεῖς ἐνεπίγραφοι στήλαι περιέχουσαι τιμητικὰ εἰς Μακεδόνας ψηφίσματα καὶ ἄλλη πλάξ, ἐν ἧ εἶνε ἀναγεγραμμένος κανονισμὸς τῆς ὑπὸ τῶν Εὐβοέων τελέσεως τῶν ἀγῶνων τῶν Διονυσίων καὶ Δημητρείων. Ἐγένετο δὲ καὶ ἀνασκαφὴ τάφων τινῶν, ἐν οἷς εὐρέθησαν τρεῖς λευκαὶ λήκυθοι μετὰ τῆς γνωστῆς ἐπιγραφῆς « Δίφιλος καλὸς ὁ Μελανώπου » καὶ ἀνεκαλύφθησαν καὶ τάφοι τινὲς κεκαυμένοι, ἐν οἷς εὐρέθησαν τὰ συνήθη ἀγγεῖα γεωμετρικοῦ ρυθμοῦ καὶ τρία χρυσᾶ διαδήματα ἔχοντα τὰ μὲν δύο γεωμετρικὰ μόνον κοσμήματα, τὸ δὲ τρίτον παραστάσεις ἀνθρώπων καὶ ζώων.

Ἐξηκολούθησαν δ' ὡσαύτως καὶ αἱ ἐν Ρηγείᾳ διὰ τοῦ ἐφόρου ἀρχαιοτήτων Κ. Σταυροπούλου ἐνεργούμεναι ἀπὸ τοῦ προπαρελθόντος ἔτους ἀνασκαφαί. Ἐνταῦθα ἀπεκαλύφθησαν τάφοι τινὲς ρωμαϊκῶν χρόνων, ἐν οἷς εὐρέθησαν τέσσαρα χρυσᾶ ζεύγη ἐνωτίων ζφδιομόρφων καὶ ἄλλα τινα κτερίσματα. Συνελέγησαν δὲ πρὸς τούτοις ἐκ τῶν τάφων

ἐκ τῶν ἐκεῖ εἰσέτι εὕρισκομένων μαρμαρίνων καλπῶν καὶ ἄλλων μαρμάρων φαίνεται, ὅτι ἔχουσιν ἀνασκαφῆ ἤδη ἄρκετοὶ τάφοι ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτῆτου· τὴν ἀνασκαφὴν ὁμως τῶν ἐν τῷ κτήματι τοῦ κ. Σκουζῆ εὕρισκομένων εἰσέτι τάφων ἠναγκάσθη ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ διακόψω.

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΡΕΤΡΙΑΣ

Κατ' ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας ἔπαυσα σκάπτων ἐν ἰδιωτικῆς κτήμασιν κατὰ τὸ 1899 καὶ ἐπεχείρησα ἀνασκαφὴν ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῆς πόλεως τῆς παλαιᾶς Ἐρετρίας.

Διὰ τῆς ἐντὸς τῆς πόλεως ἀνασκαφῆς, μολοντί ἦτο αὕτη λίαν περιωρισμένη, ὡς ἐκ τοῦ ὀλίγου χρήματος, ὅπερ ἠδυνάμην νὰ διαθέσω, ἠτύχησα ἐν τούτοις νὰ ἀνακαλύψω πιθκνώτατα τὴν θέσιν τῆς ἀγορᾶς τῆς παλαιᾶς Ἐρετρίας· ἀνεκάλυψα δὴλα δὴ ὀρθογώνιον οἰκοδόμημα κείμενον μέρος μὲν ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου τοῦ Ἰω. Λημνίου, μέρος δ' ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου τοῦ Ἰ. Δουρῆ καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ, οὔτινος σφίζεται δυστυχῶς μόνον τὸ λίαν ἰσχυρὸν κρηπίδωμα ὑποδομημένον ἐκ μεγάλων ἐγχωρίων τιτανολίθων καὶ ἔχον διεύθυνσιν ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ, καὶ ὄν μήκους μὲν 43 μέτρων πλάτους δὲ 25, ὅπερ καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα ἀνήκει εἰς τὴν ἀγορὰν Ἐρετρίας.

Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἀνέσκαψα ἐπὶ τοῦ παρόντος οὕτω μόνον ὥστε νὰ δυνθῶ νὰ ἀναγνωρίσω τὸ διάγραμμα αὐτοῦ, ἀνεκάλυψα δὲ κατὰ τὴν μικρὰν αὐτὴν ἐργασίαν, ὅτι περὶ τὸ κρηπίδωμα στηριζόμεναι σχεδὸν ἐπ' αὐτοῦ ἴστανται ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῶν θέσει λίθιναι βάσεις, αἵτινες ἔφερον ἐνεπιγράφους στήλας, ὡς ἐκ τῆς εὐτυχῆς συμπτώσεως τῆς εὐρέσεως τριῶν τοιούτων παρὰ ταῖς βάσεις, ἐξ ὧν εἶχον ἀποσπασθῆ, καταδείκνυται.

Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται περιέχουσι ψηφίσματα τῶν Ἐρετριέων,

δι' ὧν παρέχονται τιμαὶ εἰς Μακεδόνας, ἦσαν λοιπὸν προωρισμένοι νὰ ἴστανται ἐν τόπῳ ἐπιφανεῖ, ὅπως δύνανται νὰ γίνωνται γνωσταὶ εἰς πάντας καὶ εἰς τοὺς ἐπισκεπτομένους τὴν Ἐρετρίαν ξένους· ἐπειδὴ δ' ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς δὲν μνημονεύεται ἰδιαιτέρος τις τόπος, ἐν ᾧ αὐταὶ ἴσταντο, δυνατὸν εἶνε νὰ ἴσταντο αὐταὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ τὸ εὐρεθὲν οἰκοδόμημα νὰ ἀποτελῇ μέρος τῶν τῆς ἀγορᾶς τῆς Ἐρετρίας κτισμάτων· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν μιᾷ τῶν εὐρεθεισῶν ἐπιγραφῶν εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ δήμου τῶν Ἐρετριέων τιμώμενον ὀρίζεται νὰ στηθῇ καὶ ἀνδριάς « ὅπῃ ἂν (οὗτος) βούληται τῶν ἐν Ἐρετρίᾳ ἢ τῆς πόλεως ἱερῶν », ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι παρὰ τὸν ἀνδριάντα τοῦτον ἦτο ἰδρυμένη καὶ ἡ ἐπιγραφή, τότε θὰ ἔχωμεν ἐν τῷ κτίσματι ναόν τινα, ἴσως τὸν τοῦ Δαφνηφόρου Ἀπόλλωνος, διότι πρὸς τὰς ἐκ τοῦ ναοῦ τούτου ἐνεπιγράφους στήλας ὁμοιάζουσιν αἱ παρὰ τὸ κτίσμα εὐρεθείσαι. Εὐρέθη πρὸς τοῦτοις οὐχὶ κατὰ χώραν μὲν ἀλλ' ἐν τῷ κτίσματι καὶ τετάρτη ἐπιγραφή, ἐν ἣ περιλαμβάνεται κανονισμὸς τῆς τελέσεως τῶν ἀγῶνων τῶν Διονυσίων καὶ Δημητρίων ὑπὸ τῶν Εὐβοέων καὶ ἰδίᾳ ἐν ταῖς πόλεσι Χαλκίδι, Ἐρετρίᾳ, Ἰστιαίᾳ, Καρύστῳ, ἐξ ἧς, ὡς καὶ ἐκ τῶν τριῶν ἄλλων ἐπιγραφῶν, ὀρίζεται ἡ χρονολογία τοῦ οἰκοδομήματος περὶ τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος.

Ἡ ἐπὶ τοῦ οἰκοδομήματος τούτου ἐπίχωσις δὲν εἶνε μεγάλη, μολοντοῦτο ἡ εὐρεσις κατὰ χώραν τῶν βάσεων τῶν στηλῶν καὶ τῶν ἐπιγραφῶν παρέχει ἡμῖν πολλὰς ἐλπίδας, ὅτι καὶ ἄλλαι ἄξια λόγου ἀρχαιοτήτες θὰ εὐρεθῶσιν, ἂν τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ὡς καὶ ὁ περὶ αὐτὸ χώρος ἀνασκαφῶσι τελείως.

Ἀνεσκάφη πρὸς τοῦτοις ὁ παρὰ τὴν δυτικὴν πύλην Ἐρετρίας χώρος ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ τείχους, καὶ ἐντὸς μὲν ἀνεκαλύφθησαν ἑκατέρωθεν τῆς πύλης δύο τετράγωνοι πύργοι, ὧν τὸ μὲν κατώτερον μέρος μέχρι ὕψ. 1,50 εἶνε ὠκοδομημένον ἐκ λίθων κατὰ τὸν ὠραῖον πολυγωνικὸν τρόπον, ὅστις καὶ ἐν τῷ θεάτρῳ Ἐρετρίας ἀπαντᾷ καὶ ὅστις ἐκεῖ ἀνάγεται εἰς τὸν Δ' αἰῶνα π. Χ., τὸ δ' ἀνώτερον μέρος εἶνε κατεσκευασμένον ἐξ ὠμῶν πλίνθων σφζομένων νῦν εἰς ὕψος 1,30. Ἐκτὸς τοῦ τείχους ἑκαθαρίσθη κατὰ τὸ 1899 ὀλοτελῶς οἰκοδόμημά τι πώρινον, οὔτινος ἡ ἀνασκαφὴ εἶχεν ἀρχίσῃ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος. Εἶνε τὸ οἰκοδόμημα

τοῦτο σχεδὸν τετράγωνον (μῆκ. 18,50, πᾶχ. τοίχων 3,75), ἀποτελεῖται δὲ ἡ μία τῶν πλευρῶν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ τείχους Ἐρετρίας μετὰ τῆς πύλης ἀκριβῶς ἐν τῇ μέσῳ. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο τέμνεται εἰς ἀπόστασιν 2 μέτρων περίπου ἀπὸ τοῦ τείχους ὑπὸ ὑπονόμου βαινούσης παραλλήλως πρὸς τὸ τεῖχος τῆς πόλεως. Ἡ ὑπόνομος ἄρχεται ἀπὸ τοῦ βορείου τοίχου τοῦ οἰκοδομήματος καὶ προχωρεῖ 10 περίπου μέτρα πέραν τοῦ νοτίου αὐτοῦ τοίχου, ἔχει δὴλα δὴ μῆκος 30 περίπ. μέτρ., εἶνε δὲ 2,20 ὕψηλὴ καὶ πλατεῖα 2,00· εἶνε ὠκοδομημένη ἐκ μεγάλων πῶρων θεθειμένων ἐπ' ἀλλήλων οὕτως, ὥστε ὁ ἀνώτερος νὰ προέχη πάντοτε τοῦ κατωτέρου, εἶνε δὲ τὰ ἄκρα τῶν οὕτω προεχόντων λίθων ἀποκεκομμένα εἰς τρόπον ὥστε ἡ ὑπόνομος νὰ παρουσιάζῃ ὄψιν καμαροειδῆ. Ἡ στέγη αὐτῆς εἶνε ὀριζοντία καὶ ἀποτελεῖται ἐκ μεγάλων πωρινῶν πλακῶν, μόνον δὲ εἰς τὰ σημεῖα, ἔνθα ἐπὶ τῆς ὑπονόμου διέρχονται οἱ τοῖχοι τοῦ οἰκοδομήματος, εἶνε πρὸς μεγαλειτέραν ἀσφάλειαν ἀληθῆς καμάρα κατεσκευασμένη. Τὸ ἔδαφος τῆς ὑπονόμου εἶνε ἐπίσης ἐστρωμένον διὰ πλακῶν.

Πρὸς κατασκευὴν τῆς ὑπονόμου καὶ τοῦ οἰκοδομήματος παράλαβον ὕλικά ἐκ παλαιότερων κτισμάτων, ὡς φαίνεται ἐξ ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν ἐνφοκοδομημένων εἰς τοὺς τοίχους, ὧν τινὰ φέρουσι καὶ γράμματα, ἐν δὲ καὶ ἀρχαϊκὴν ἐπιγραφὴν.

Ἐκ Ῥωμαϊκοῦ τάφου εὐρεθέντος ἐν τῇ ὑπὲρ τὸ οἰκοδόμημα ἐπιχῶσει καταφαίνεται ὅτι τοῦτο ἦτο ἤδη κατὰ τοὺς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους κεκαλυμμένον, ἐπειδὴ δὲ εἰς τῶν τοίχων αὐτοῦ τέμνει τάφον τοῦ Δ' αἰῶνος, ἔπεται ὅτι τὸ οἰκοδόμημα μετὰ τῆς ὑπονόμου θὰ ἐκτίσθησαν εἰς τοὺς μετὰ τὸν Δ' αἰῶνα π.Χ. χρόνους. Ἄλλα σημεῖα ὀριζόντια σαφέστερον τὴν χρονολογίαν τῶν κτισμάτων δὲν εὐρέθησαν. Περὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν δὲν ἠδυνήθη ἐισέτι νὰ σχηματίσω ἀσφαλῆ ιδέαν.

Τάφοι ἀνεσκάφησαν ὀλίγοι διὰ τὸν προμνημονευθέντα λόγον, τούτων οἱ πλεῖστοι ἦσαν καὶ πάλιν τοῦ τέλους τῆς 5' καὶ τῆς 6' ἑκατονταετηρίδος περιέχοντες, ὅπως συνήθως, μελανόμορφα ληκύθια· ἄξια μνείας ἐκ τῶν εὐρημάτων τῶν τάφων τούτων εἶνε μόνον τρεῖς λευκαὶ λήκυθοι μετὰ τῆς γνωστῆς ἐπιγραφῆς « Δίφιλος καλὸς ὁ Μελανώπου », ἧς ὁ τεχνίτης φαίνεται ὅτι εἰργά-

ζετο ἐν Ἐρετριᾷ. Ἀνευρέθησαν πρὸς τούτοις καὶ τινες γεωμετρικοί τάφοι κεκαυμένοι, ἐν οἷς μετὰ τῶν συνήθων γεωμετρικῶν ἀγγείων τῆς τέχνης τῶν τοῦ Διπύλου ἀνευρέθησαν καὶ τρία χρυσᾶ διαδήματα ἔχοντα τὰ μὲν δύο παράστασις γεωμετρικῶν μόνον κοσμημάτων, τὸ δ' ἐν παραστάσει ἀνθρώπων καὶ ζώων.

Δὲν παρημέλησα πρὸς τούτοις νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχήν μου καὶ εἰς τὴν ζήτησιν τοῦ σπουδαιοτάτου Ἐρετρικοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀμαρυσίας Ἀρτέμιδος, νομίζω δ' ὅτι εὐρίσκομαι ἤδη ἐπὶ τὰ ἔχνη του· εἰς τοῦτο μ' ἐβοήθησε καὶ ἡ τυχαία ἀνακάλυψις ἀνάγλυφου μαρμαρίνου, οὔτινος, καὶ τοι μὴ κατὰ χώραν εὑρεθέντος, εἶνε δυνατὸν νὰ γνωσθῇ τὸ μέρος ἐξ οὗ ἐλήφθη. Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο εἶνε ἀναθηματικὸν καὶ παριστᾷ τὸν Ἀπόλλωνα, τὴν Λητώ καὶ τὴν Ἄρτεμιν, καθ' ὃν τρόπον αὐταὶ παρίστανται καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ μουσεῖῳ ἐπιγραφῆς τῶν συνθηκῶν τῶν Ἐρετριέων πρὸς Χαιρεφάνη, καὶ προέρχεται βεβαίως ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀμαρυσίας Ἀρτέμιδος. Ἐχει δ' ὁμως καὶ καθ' ἑαυτὸ σπουδαιότητα τὸ ἀνευρεθὲν ἀνάγλυφον, διότι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα αἱ ἐπ' αὐτοῦ γεγλυμμένοι μορφαὶ εἶνε ἀντίγραφα ἔργων τοῦ Πραξιτέλους καὶ δὴ τῶν ἐν Μεγάρῳ ἐσταμένων ἀγαλμάτων τῶν θεῶν τούτων, ἅτινα ἀτελῶς μόνον γνωρίζομεν ἐκ νομισμάτων Μεγαρικῶν, καὶ πρὸς ἃ ὁμοία καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου πεποιημένα δυνατὸν εἶνε νὰ ὑπῆρχον καὶ ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀμαρυσίας Ἀρτέμιδος.

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ

Ἡ ἐντολὴ τῆς Ἐταιρείας κατὰ τὸ ἔτος τὸ ἤδη λήγον γενόμενη ἀνασκαφικὴ ἐργασία περιωρίσθη ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς Μουνηγίας (Κουμουνοδούρου) καὶ ἐπὶ μέρους τινὸς τοῦ λιμένος τῆς Ζέας (Πασᾶ-λιμάνι). Κατὰ συνεννόησιν μετὰ τοῦ αἰτησαμένου παρὰ τῆς Ἐταιρείας τὴν ἀνασκαφὴν ταύτην κ. Ἦλ. Ἀγγελοπούλου προέβημεν πρῶτον ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ἀνωτέρω λιμένων εἰς